

Rwanda 94

Over de mensen. Over het publiek

Marianne Van Kerkhoven

In oktober van 2000 wijdde Etcetera het grootste deel van zijn nummer 73 aan de zes uur durende voorstelling *Rwanda 94* van de Luikse theatergroep Groupov en aan de realiteit van de genocide die in deze voorstelling behandeld werd. De voorstelling werd gespeeld door de acteurs van Groupov, samen met Rwandese acteurs/muzikanten in ballingschap en Rwandese kunstenaars die ze tijdens het voorbereidende werk in Rwanda hadden leren kennen. In nummer 85 (februari 2003) kwamen wij hierop terug met een kort 'tussentijds verslag' over de verdere carrière van deze gedenkwaardige onderneming. In april 2004, in het kader van de 'officiële herdenking van 10 jaar genocide', speelde Groupov zeven voorstellingen van *Rwanda 94* in Rwanda zelf: twee in het grote auditorium van de universiteit van Butare, vier in een grote hangar van een school in Kigali (een locatie die hen ter beschikking gesteld werd dankzij de tussenkomst van de vrouw van President Kagame, nadat het gebruik van de theaterzaal van het Frans-Rwandese Cultureel Centrum hen door de Franse ambassade geweigerd was) en één, in open lucht op de heuvels van Bisesero, waar de stoffelijke resten van duizenden daar vermoorde Rwandezes nog onder de grond liggen...

Het spelen van deze voorstelling in Rwanda zelf is een bijzondere en uiterst intensieve theatrale én vooral menselijke ervaring geworden, een krachtig pleidooi voor wat theater in een wereld als de onze vandaag vermag, een hernieuwde confrontatie met de door niets te evenaren impact van het Hier en Nu van het theater.

Er zijn vele redenen om aan de receptie van deze voorstelling in Rwanda zelf aandacht te besteden.

- De volkerenmoord die in 1994 in Rwanda plaatsgreep is een diepe wonde in de geschiedenis van de mensheid, in omvang en gruwelijkheid misschien alleen te vergelijken met de holocaust, in betekenis veel belangrijker dan bijvoorbeeld de gebeurtenissen van 11 september. Alleen: wij willen dat niet geweten hebben, het gebeurde immers ver van ons bed. *Rwanda 94* herstelt in ons geweten de juiste proporties en herstelt tevens het theater in zijn bescheiden maar uiterst belangrijke rol van verslaggever, van pleitbezorger van geschiedenis en geheugen: vertellen wat er is gebeurd, hoe dat gebeurde, en waarom, zoals in de bode-verhalen uit de Griekse tragedies.
- Terwijl wij hier in het westen op diverse festivals vaak aan een comfortabel 'aapjes kijken' doen bij het aanschouwen van voor ons 'exotische' voorstellingen, en onze houding daarbij –ondanks alle goede bedoelingen– vaak gekleurd wordt door onbegrip en neerbuigendheid, keert Groupov met zijn opvoeringen van *Rwanda 94* in Rwanda zelf deze westerse vertekende verhouding tussen publiek en scène radicaal om: spelers van hier gaan (samen met hun Rwandese collega's) een confrontatie aan met de context ter plaatse, beleven op de scène die angst (die niet-westerse groepen die bij ons komen spelen wellicht goed kennen) om misschien niet begrepen en weggelachen te worden. Het is niet evident om zich kwetsbaar op te stellen en geen beroep te doen op de voor het grijpen liggende wapens van de westerse of blanke zogenaamde 'superioriteit'.

• Bovendien staat de filosofie van de hele onderneming van *Rwanda 94* in schril contrast met de bij ons vigerende theatercontext, waarop commercie en entertainment steeds meer impact krijgen. *Rwanda 94* werd ook in de Franstalige pers nooit gehypt zoals bijvoorbeeld *Ten Oorlog*, een project waarmee het qua inzet van middelen en van tijd (voorbereiding én voorstellingen zelf) vergeleken kan worden. In het publiek in Kigali, Butare en Bisesero zullen geen interessante internationale programmatoren aanwezig geweest zijn die de voorstelling nu verder zouden kunnen verspreiden. Voor Groupov is *Rwanda 94* in zijn geheel –en de voorstellingen in Rwanda zelf in het bijzonder– beslist geen lucratieve onderneming geweest, noch stond zij in het teken van 'het ontginnen van nieuwe markten'. Het gaat hier om theatermakers die gedaan hebben wat zij meenden te moeten doen, die hun verantwoordelijkheid als kunstenaars in de wereld van vandaag hebben opgenomen en geen moeite gespaard hebben om hun mededeling zo helder en integer mogelijk tot bij een publiek te brengen, in het bijzonder tot bij dat publiek wiens geschiedenis zij op de scène vertellen.

Om deze en andere redenen (zoals de unieke reflectie die deze voorstelling biedt op politiek theater vandaag en het gebruik van het documentaire; het belang van aandacht voor het Franstalige theater, enzovoort) wilden wij een bijdrage wijden aan de receptie van deze voorstelling in Rwanda zelf. Het geheel omvat:

1. een artikel van radiojournalist Guy Poppe, die de politiek in Afrika al vele jaren op de voet volgt, met zijn scherpe pen de belangrijkste historische feiten in herinnering brengt en de politieke context schetst waarbinnen de receptie van de voorstelling gelezen kan worden; zijn artikel dateert van eind mei 2004, enkele weken nadat hij zelf een deel van de herdenkingsplechtigheden van 'tien jaar na de genocide' in Rwanda bijwoonde;
2. een interview met Jacques Delcuvellerie, artistiek leider van Groupov, één van de auteurs én regisseur van de voorstelling, en Marie-France Collard, medeauteur van de voorstelling, die ook de film maakte omtrent de hele onderneming in Rwanda zelf. Reeds lang koesterde de ploeg van *Rwanda 94* twee grote wensen: de voorstelling te kunnen spelen in Rwanda zelf enerzijds en het draaien van een documentaire omtrent het hele project anderzijds. Vandaag kunnen zij wat die twee wensen betreft zeggen: *mission accomplie*. Het gesprek had plaats op 9 juni 2004 in Luik.
3. beelden en teksten van Sarah Vanagt, die aan de documentaire werkt over het spel van kinderen in het grensgebied tussen Rwanda en de Democratische Republiek Congo.

Eén kleine verheldering is nog nodig bij het lezen van het interview: de voorstelling *Rwanda 94* begint met het indrukwekkende, veertig minuten durende autobiografische verhaal van Yolande Mukagasana: zij is een van de overlevenden van de genocide en vertelt hoe zij vanuit haar schuilplaats haar man en kinderen zag afslachten; sindsdien wijdt zij haar hele leven aan het getuigenis afleggen van wat in Rwanda gebeurde.

